

történelmi hiteléből. S ha már így döntöttek, legalább az előszóban meg kellett volna említeni, s megfelelően indokolni.

Seres József

Turczel Lajos: Két kor megszgyén. Bratislava, 1967. Tatran. 311 l.

Turczel Lajos könyve első komoly kísérlet arra, hogy monografikusan dolgozza fel a csehszlovákiai magyar irodalom 1918–1938 közötti időszakának feltételeit és problémáit. Tehát azt a közeget, amelyben kialakulhatott az ottani magyar irodalom. Ennek következtében a hangsúly inkább a társadalmi, politikai, szociális, kulturális, s csak ezek jegyében az irodalmi kérdésekre is esik. Kötetének néhány fejezete, e fejezetek jellege több vonatkozásban közelebb áll az időközben megjelent jugoszláviai Rehák László *A kisebbségek Jugoszláviában* című könyve problematikájához, mint az ugyancsak időközben megjelent Csanda Sándor kötetéhez, az *Első nemzedékhez*; ezzel mindössze a kötet célkitűzésének tendenciáit kívánjuk jelezni, semmint — akár futólagos — összehasonlítást tenni a párhuzamként idézett könyvekkel.

Megérték a külső és belső feltételek — a politikaiak, s a tudományosak is arra, hogy ilyen jellegű könyv napvilágot láthasson. Turczel Lajos — imponáló tárgyismerettel és kellő erkölcsi bátorsággal — tükröt tart korunk elé. Könyvének tárgyilagos hangja használ — visszahatva — a módszernek, s a tematikát is a kellő mederben tartja. Tény, megannyi tény; szembeállítás, viszonyítás újra és újra. Nem az egyéni látás prizmáján torzulók a könyv tárgyául szolgáló évtizedek. Ennek háttéréül szolgál: a nagy igényű, nagy lélegzetű műnek inkább fele, semmint egyharmada jegyzet, amely önmagában véve is ígéretes monográfia kereteit rejti magában. Alkalmassat arra, hogy egy más alkalommal a szerző — eme gazdag anyagra építve — folytassa a megkezdett munkát — a szintézisig.

A csehszlovákiai magyarság kulturális életének első két évtizedét foglalja össze Turczel Lajos — egy új berendezkedésű államban. Úgy véljük: ennek fokozottabb hangsúlyozása nem ártott volna, vagyis az, hogy ugyanabban a történelmi periódusban két-

féle állam létezett egymás mellett: egy polgári demokratikus Csehszlovákia, és egy félféudális Magyarország. Ez esetben az ellentéték hangsúlyozása sajátos eredményhez vezetne: fejlődésében mutatná be a két ország történetét, azt, hogy a második világháború végén azután — együtt léptek át egy új rendbe. Fábry Zoltán és Balogh Edgár — több ízben — élesebben és plasztikusabban vetették fel e kérdést.

A könyv hét fejezete átfogja a szóban forgó két évtized kulturális életét. Amikor köszönettel nyugtázzuk Turczel Lajos hatalmas vállalkozását — hiányoljuk az „irodalmibb” kitekintést, legalábbis annak jelzését. Különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a szerző fúgaszerűen felépített — könyveken át vezethető — tematikai rendszere erre fel is hívja a figyelmet. Az *Írások mérleg n*, valamint az *Írás és szolgálat* után joggal várható a szintézis igénye, annak jelentkezése. De mintha az *alapkérdések* mellett elsikkadt volna pl. az irányzatok, irodalmi izmusok stb. csíráinak sejtése. Úgy látjuk: a célkitűzésnek megfelelő belső tagolás, a könyv ökonomikus felépítése kissé merev sémákhoz ragaszkodik. A kelőbb mozgékonyabb többet használt volna a kötetnek. Ez a mozgékony irodalmi „szférákban” is inkább láthatóvá tenné azokat a hajszálcsoveket, amelyeken keresztül pl. a magyar progresszió fel tudta venni a kapcsolatot a csehszlovákiai magyar irodalommal. Ez esetben az amúgy is sokszorosan rétegződött problémamások — amelyeket Turczel Lajos bemutat — még tovább finomodtak volna; élesedtek is volna egyes kérdések, míg így belemosódtak egyetlen hatalmas történelmi folyamatba.

A kép azonban, mit Turczel Lajos ad: így is éles, rádöbentő. Méltó folytatása a korábbi éveken elindított — még gyérnek mondható — munkálatoknak, amelyek a csehszlovák és magyar kulturális és irodalmi kapcsolatok vizsgálatára irányultak. E művek sorában Turczel Lajos könyve *alpműnek* minősíthető, amely útmutatást ad a további hasonló munkákhoz; mint forráshoz lehet e műhöz nyúlni. Részletkérdésekben lehet majd vitázni, de az alapvetés kézen áll, s annak érdeme Turczel Lajosé. Felkészültsége, eddigi munkái feljogosítanak arra, hogy tőle várjuk e mű szerves folytatását, a szintézist is.

Kovács Győző